

УДК 341.94

DOI <https://doi.org/10.32836/2521-6473.2020-1.20>

О. В. Руденко, кандидат юридичних наук,
доцент кафедри європейського права та порівняльного
правознавства Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ПРЕЦЕДЕНТНЕ ПРАВО СУДУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ПОНЯТТЯ «ПОЗАДОГОВІРНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ»

Присвячено розгляду сутності й інтерпретації поняття «позадоговірні зобов'язання» як фундаментальної правової категорії для європейського приватного права в судовій практиці Суду Європейського Союзу. Показано, що позадоговірні зобов'язання є внутрішньо узгодженою частиною зобов'язального права, і вони принципово відрізняються від договірних зобов'язань. Актуальність питання зростає з підвищенням ролі та значущості Суду Європейського Союзу як однієї з найважливіших установ Європейського Союзу. Саме на Суд Європейського Союзу, згідно зі статтею 19 Договору про Європейський Союз, покладено завдання забезпечувати дотримання права під час тлумачення та застосування установчих договорів, а це означає, що Суд Європейського Союзу своїми рішеннями забезпечував та продовжує забезпечувати прогресивний розвиток права Європейського Союзу та його принципів, а також їхню єдність. У даній статті пропонується резюме найбільш важливих судових рішень Суду Європейського Союзу щодо інтерпретації поняття «позадоговірні зобов'язання». Під час вибору судових рішень для резюме автор керувався їхньою важливістю в контексті обраної теми. Кожне резюме пропонує швидко зрозуміти обставини справи, рішення Суду та важливість даного судового рішення щодо тлумачення поняття «позадоговірні зобов'язання».

Актуальність теми дослідження підтверджується ступенем нерозкритості теми і полягає в тому, що позадоговірні зобов'язання не є усталеною концепцією європейського приватного права. У даний час в Європі та в національних правових системах немає універсального поняття про позадоговірні зобов'язання, саме тому інтерпретація даного поняття Судом Європейського Союзу має надзвичайне значення.

Ключові слова: позадоговірні зобов'язання, Європейський Союз, «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань», Регламент Рим II, міжнародне приватне право, делікт, цивільне правопорушення, зобов'язання з реституції, вибір застосовного права, право ЄС, судова практика, Суд ЄС.

O. V. Rudenko. Case law of the Court of Justice of the European Union on the interpretation of the concept of “non-contractual obligations”

It is devoted to the consideration of the essence and interpretation of the concept of “non-contractual obligations” as a fundamental legal category for the European private law in the case law of the Court of Justice of the European Union (CJEU). It is shown that non-contractual obligations are an internally agreed part of the law of obligations, and they fundamentally differ from contractual obligations.

The urgency of the issue increases with the role and significance of the Court of Justice of the European Union as one of the most important European Union institutions. According to the Article 19 of the Treaty on European Union, the task is to ensure the observance of the law when interpreting and applying the founding treaties, which that means that the Court of Justice of the European Union has ensured and continues to ensure, through its decisions, the progressive development of European Union law and its principles, as well as their unity. This article provides a summary of the most important cases of the Court of Justice of the European Union concerning the interpretation of the concept of “non-contractual obligations”. When selecting cases of the Court of Justice of the European Union for the summary, the author was guided by their importance in the context of the chosen topic. Each summary provides a quick understanding of the circumstances of the case, of the Court's decision, and of the importance of those cases in interpreting the concept of “non-contractual obligations”.

The positive and negative definitions of non-contractual obligations are disclosed. In this case, the negative definition of a non-contractual obligation covers all (civil and commercial) obligations that are not covered by the term “contractual obligations”. A positive definition of a non-contractual obligation means that the phrase “tort / delict or quasi-tort” must be understood as covering a situation where there are no obligations, voluntarily assumed by one party to the other.

Key words: non-contractual obligations, Regulation (EC) № 864/2007 of European Parliament and of Council of 11 July 2007 on law applicable to non-contractual obligations, Rome II Regulation, private international law, tort / delict, restitution obligations, choice of applicable law, EU law, case law, Court of Justice of European Union.

Постановка проблеми. Позадоговірні зобов'язання є фундаментальною правовою категорією європейського приватного права. Будучи внутрішньо узгодженою частиною зобов'язального права, вони принципово відрізняються від договірних зобов'язань. Стаття присвячена розгляду сутності й інтерпретації поняття «позадоговірні зобов'язання» як фундаментальної правової категорії для європейського приватного права у судовій практиці Суду Європейського Союзу (далі – ЄС). Розкриваються позитивне і негативне визначення позадоговірних зобов'язань.

© О. В. Руденко, 2020

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стаття ґрунтується на унікальному досвіді ЄС і його законодавстві, основна увага приділяється судовій практиці Суду ЄС. Питанням дослідження й аналізу судової практики Суду ЄС присвятили свої праці багато закордонних і вітчизняних науковців, зокрема: А. Альборс-Ллоренс, А. Бюнді, Л. Браун, Т. Кеннеді, А. Доннер, Дж. Голуб, П. Нейл, Х. Расмуссен, Дж. Ашер, а також Т. Комарова, О. Москаленко, П. Радченко, Р. Хорольський та ін.

Мета статті – інтерпретація поняття «позадовірні зобов'язання» у судовій практиці Суду ЄС.

Виклад основного матеріалу. Позадовірні зобов'язання не є ustalеною концепцією європейського приватного права. У даний час в Європі немає всеосяжного поняття про позадовірні зобов'язання. У більшості європейських держав традиційний курс із конкретних зобов'язань нині розділений на два курси: один – за договорами, а інший – за всіма іншими зобов'язанням. Аналогічним чином у Регламенті (ЄС) № 864/2007 Європейського парламенту і Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадовірних зобов'язань» (далі – Регламент Рим II) [2] ужито це поняття як загальну концепцію зобов'язань, які не мають договірної характеру; отже, він не визначає це поняття, а радше посилається на «делікт, несправедливе збагачення, *negotiorum gestio* або *culpa in contrahendo*». Згідно з Регламентом Рим II, інтерпретація поняття «позадовірні зобов'язання» має здійснюватися автономно від будь-якої національної правової системи (п. 11 декларативної частини Регламенту). Водночас інтерпретація понять, визначених Регламентом Рим II, повинна бути узгодженою із тлумаченням відповідних термінів у Римській конвенції 1980 р. і Регламенті Рим I [3], що її замінює, Регламенті Брюссель I [4] та Регламенті Брюссель I bis, що його замінює (застосовується з 10 січня 2015 р.) [5].

Відповідно до ст. 5 Регламенту Брюссель I (ст. 7 Регламенту Брюссель I bis), суди повинні розрізняти договірні та позадовірні зобов'язання для того, щоб визначити, які суди держав-членів мають юрисдикцію щодо справи: суди за місцем виконання зобов'язання (для договірних зобов'язань) або суди держав-членів ЄС, на території яких було завдано або може бути завдано шкоди (для позадовірних зобов'язань).

Під час визначення цієї відмінності Суд ЄС (справа 189/87) тлумачить термін «позадовірний» як «незалежне поняття, що охоплює всі дії, які спрямовані на встановлення відповідальності відповідача і які не пов'язані з договором у значенні ст. 5 (1) Брюссельської конвенції від 27 вересня 1968 р. з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних і комерційних спорів» [6].

Отже, розглянемо більш детально всім відому справу 189/87 – **Case C-189/87 “Athanasios Kalfelis v. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and Others”** [7] (справа 189/87 «Афанасіос Калфеліс проти Банхаус Шредер, Мюнхмейер, Хенгст і Ко. та ін.»). У даній справі робиться посилання на попереднє рішення Федерального верховного суду Німеччини, зокрема ст. ст. 5 (1) і 6 (3) Брюссельської конвенції від 27 вересня 1968 р. з питань юрисдикції та примусового виконання судових рішень щодо цивільних і комерційних спорів. У справі є більше одного обвинуваченого. Розглядається поняття делікту і квазиделікту. Згідно зі ст. 5 (1) Брюссельської конвенції, «особа, яка має domicilium у Договірній Державі, може бути відповідачем в іншій Договірній Державі: (1) у спорах, що впливають із договору, – у судах за місцем виконання договору; у спорах, що впливають із трудових договорів, – у судах, де працівник за наймом зазвичай виконує свою роботу, якщо певного місця виконання роботи не існує, то роботодавець може бути також відповідачем у судах за місцем, де він веде або вів діяльність, у яку був залучений працівник за наймом». Водночас у п. 3 ст. 5 уточнено, що «у спорах, що впливають із цивільних правовідносин, деліктів або квазиделіктів, – у судах за місцем завдання шкоди». Згідно зі ст. 6 (3) Брюссельської конвенції, «особа, domicilium в Договірній Державі, може виступати відповідачем також: (3) за зустрічним позовом, що виник із того ж договору або фактів, на яких був заснований первісний позов, – у суді, у якому розглядається початковий позов».

Найчастіше в літературі та в Суді ЄС справа Калфеліса згадується у зв'язку з терміном «делікт». Суть справи: у період із березня 1980 р. по липень 1981 р. пан Калфеліс уклав із банком, заснованим у Люксембурзі, через банк-посередник, заснований у Франкфурті-на-Майні, низку спотових і ф'ючерних біржових угод у срібних злитках, із цією метою заплатив 344 868,52 німецьких марок банку Люксембургу. Ф'ючерні угоди призвели до повних втрат. Пан Калфеліс зажадав відшкодування в сумі 463 019,08 німецьких марок разом із відсотками. Його вимога ґрунтувалася на договірній відповідальності за порушення зобов'язання надавати інформацію і на деліктному правопорушенні, оскільки обвинувачені завдали йому збитків унаслідок їхньої протиправної поведінки *contra bonos mores* (з лат. – «усупереч нормам моралі»). Він також пред'явив позов про безпідставне збагачення на тій підставі, що біржові контракти, як-от ф'ючерні угоди з срібними злитками, не є обов'язковими для сторін з огляду на обов'язкові положення німецького законодавства, тому він намагається повернути суми, які він переплатив. Люксембурзький банк оскаржував юрисдикцію німецьких судів на кожному етапі. Федеральний верховний суд Німеччини звернувся з попереднім питанням до Суду ЄС, запитуючи, чи повинен термін «делікт» у ст. 5 (3) Брюссельської конвенції тлумачитися незалежно від Конвенції, або ж він повинен тлумачитися відповідно до права, що застосовується в кожному конкретному випадку – *lex causae* (з лат. – «закон, з яким дане правовідношення найбільш тісно пов'язане»), яке повинно бути визначено відповідно до міжнародного приватного права суду, який розглядає справу.

У своїй відповіді Суд ЄС заявив, що поняття «питання, пов'язані з деліктом чи квазиделіктом», послужило критерієм для визначення сфери дії одного із правил, що стосуються особливих юрисдикцій, доступних

для позивача, і повинно мати самостійне значення – відповідно не із правом однієї із зацікавлених держав, а, по-перше, із цілями і структурою правової норми, яка інтерпретується, по-друге, із загальними принципами, які впливають із сукупності національних правових систем. Згідно з концепцією Суду ЄС, делікти в сенсі ст. 5 (3) Брюссельської конвенції (Регламенту) повинні розглядатися як незалежна концепція, що охоплює всі дії, які спрямовані на встановлення відповідальності відповідача і які не пов'язані з «контрактом» у значенні ст. 5 (1). Твердження про те, що питання, пов'язане з деліктом і квазіделіктом, варто тлумачити незалежно, зовсім не дивне. Набагато цікавіше зворотнє тлумачення делікту як ситуації, коли відповідальність виникає не за контрактом, а з іншої причини. Визначення, запропоноване Судом ЄС у справі Калфеліса, було справді широким, і відповідно до цієї інтерпретації воно охоплювало всі ситуації, які не були охоплені у Брюсселі I ст. 5 (1). Це судження було розкритиковано багатьма авторами. Крім того, Суд ЄС у справі Калфеліса заявив, що юрисдикції, перелічені у ст. 5, є відступом від принципу, згідно з яким юрисдикція належить судам держави, у якій перебуває відповідач, і тому її слід тлумачити обмежено, а відступ від загального правила має бути допущений тільки в чітко визначених ситуаціях. Вимога обмежувального тлумачення цього поняття насправді не відповідає широкому визначенню.

Подальше рішення щодо **Case C-261/90 “Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert and Ingeborg Kockler v. Dresdner Bank AG”** [8] (справа C-261/90 «Маріо Райхерт, Ханс-Хайнц Райхерт і Інгеборг Коклер проти Дрезднер Банк») теж не пролило світло на цю проблему. Суд ЄС зазначив, що ще в рішенні у справі 189/87 «Калфеліс проти Шредера» було встановлено, що поняття «питання, пов'язані з деліктом чи квазіделіктом» послужило критерієм для визначення сфери дії одного із правил, що стосуються особливих юрисдикцій, доступних для позивача. З урахуванням цілей і загальної схеми Конвенції, з метою забезпечення рівності й однаковості прав і обов'язків, що випливають із Конвенції, для договірних держав і зацікавлених осіб важливо інтерпретувати цю концепцію не як просте посилання на національне право тієї чи іншої зацікавленої держави. Отже, поняття «питання, пов'язані з деліктом чи квазіделіктом» повинно розглядатися як незалежне поняття, яке має тлумачитися для застосування Конвенції, передусім із посиланням на структуру та цілі Конвенції з метою забезпечення того, щоб ця Конвенція набула повного ефекту. Укотре в даній справі Суд ЄС не надав нових ідей у сенсі автономного чи іншого формулювання євро-конформної, або наднаціональної інтерпретації.

В одному з найбільш відомих рішень **Case C-29/76 “LTU Lufttransportunternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol”** [9] (“LTU Авіатранспортна компанія GmbH & Co. KG проти Євроконтролю») Суд ЄС заявив, що він, як і всі національні суди, зобов'язаний тлумачити європейські правові норми згідно, по-перше, з об'єктом і схемою правої норми, яка інтерпретується, по-друге, із загальними принципами, які впливають із сукупності національних правових систем. Суд ЄС завжди наполягає саме на такій формі інтерпретації.

У справі Калфеліса Суд ЄС у своєму рішенні також постановив, що для забезпечення однаковості в усіх державах-членах необхідно визнати, що концепція «питання, що стосуються делікту і квазіделікту», охоплює всі дії, спрямовані на встановлення відповідальності відповідача і які не пов'язані з «договором» у значенні ст. 5 (1).

У **Case C-51/97 “Réunion européenne SA and Others v. Spliethoff's evrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002”** [10] (справа C-51/97 «Європейська рада і ін. проти Сплітхофф і капітана судна Альбласграхт V002») це рішення третьої палати Суду від 27 жовтня 1998 р. У ньому робиться посилання на попереднє рішення Касаційного суду Франції. Здійснюється тлумачення ст. ст. 5 (1), (3) і 6 Брюссельської конвенції. Розглядається вимога компенсації вантажоодержувачем або страховиком товару на підставі коносаменту проти відповідача, який не видав коносамент, але розглядається позивачем як фактичний морський перевізник. Підстава: французькі одержувачі партії персиків пред'явили позов у Франції австралійським емітентам коносаменту, за яким перевозилися товари (претензія за контрактом), а також голландським перевізникам і капітану судна, на якому вони перевозилися (деліктні претензії). Постановлено: не було ніякої юрисдикції відповідно до ст. 6 (1), оскільки жодний з обвинувачених не проживав у Франції. З посиланням на справу Калфеліса постановлено: «Із цього випливає, що дві претензії в одному позові про компенсацію, спрямовані проти різних відповідачів і засновані в одному випадку на договірній відповідальності, а в іншому – на відповідальності за правопорушення, або делікт, не можуть розглядатися як пов'язані».

Суд ЄС був ще більш лаконічним, відзначаючи, що у своєму рішенні у справі 189/87 «Калфеліс проти Шредера» Суд визначив концепцію питань, що стосуються делікту і квазіделікту у значенні ст. 5 (3) Конвенції як незалежного поняття, що охоплює всі дії, які спрямовані на встановлення відповідальності відповідача і які не пов'язані з «договором» у значенні ст. 5 (1).

Дещо точнішим було рішення Суду ЄС у **Case C-334/00 “Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS)”** [11] (справа C-334/00 «Ливарний завод Такконі проти ТОВ «Машинобудівний завод (HWS) Генріха Вагнера Сінто»), де Суд заявив, що позов, який ґрунтується на переддоговірній відповідальності, підпадає під дію ст. 5 (3). У 1996 р. Такконі подав позов проти HWS в окружний суд Перуджі за заявою про укладення договору між HWS і лізинговою компанією

V.N. Commercio e Finanza SpA (BN) для продажу литого заводу, щодо якої BN і Такконі вже за згодою HWS уклали договір лізингу, так і не був укладений через невиправдану відмову HWS здійснити продаж, отже, порушення його обов'язку діяти чесно і сумлінно. Компанія HWS порушила законні очікування Такконі, який покладався на укладення договору купівлі-продажу. Тому Такконі попросив суд наказати HWS компенсувати всю шкоду, імовірно завдану, яка була розрахована в розмірі 3 000 000 000 італійських лір. Суд ЄС прийшов до висновку, що з урахуванням обставин основного розгляду зобов'язання відшкодувати всі збитки, імовірно завдані невиправданим припиненням переговорів, може бути обумовлено тільки порушенням норм права, зокрема правила, за яким сторони мають сумлінно вести переговори з метою формування договору. Отже, ясно, що будь-яка відповідальність, яка може виникнути через невиконання договору, згаданого в основному розгляді справи, не може бути договірною і в обставинах, що характеризуються відсутністю зобов'язань, вільно взятих на себе однією стороною щодо іншої у процесі переговорів із метою укладення договору і в результаті можливого порушення норм права, зокрема правила, яке вимагає, щоби сторони діяли сумлінно в таких переговорах, дія, що ґрунтується на переддоговірній відповідальності відповідача, є питанням, що пов'язане з деліктом чи квазиделіктом у значенні ст. 5 (3) Брюссельської конвенції.

В іншій справі – **Case C-167/00 “Verein für Konsumenteninformation v. Karl Heinz Henkel”** [12] (справа C-167/00 «Асоціація споживчої інформації проти Карла Хайнца Хенкеля»). Генеральний адвокат Джейкобс попросив дати позитивне визначення делікту: хоча, за словами генерального адвоката Уорнера, «нікому ніколи не вдавалося, навіть у контексті будь-якої національної правової системи, сформулювати точне визначення делікту, яке не викликало б певних питань, адже делікт легше розпізнати, ніж визначити». Проте Суд дав деякі вказівки. Він підкреслив, що концепція «питання, що стосуються делікту чи квазиделікту» має розглядатися як автономна концепція, яка повинна тлумачитися головним чином з урахуванням схеми і цілей Конвенції, щоби забезпечити її повний ефект. Суд, здавалося, не погодився із цим і повторив визначення, дане у справі Калфеліса.

Отже, існує безліч судових рішень Суду ЄС, які захищають одноманітне тлумачення процесуальних правових норм щодо країн-членів ЄС. Деякі із цих суджень за своєю сутністю і значенням можуть бути використані під час тлумачення нових положень колізійного права. Проте можна стверджувати, що тлумачення старих правових положень не є чітким і достатнім за будь-яких обставин, отже, усе ще існують випадки, коли тлумачення необхідно поліпшити. І навпаки, сам текст нових колізійних норм може допомогти знайти правильне тлумачення процесуальних положень, якщо Суд ЄС досі цього не зробив або його спроби зазнали краху.

Суд ЄС дав як позитивне, так і негативне визначення позадоговірного зобов'язання. Зокрема, **негативне визначення позадоговірного зобов'язання**, згідно з висновком Суду ЄС, охоплює всі (цивільні та комерційні) зобов'язання, що не охоплюються поняттям «договірні зобов'язання». Водночас Суд ЄС уточнює, що фраза «делікт чи квазиделікт» у Регламенті Брюссель I bis повинна розумітися як така, що охоплює ситуацію, у якій немає жодних зобов'язань, добровільно взятих на себе однією стороною щодо іншої, – це **позитивне визначення позадоговірного зобов'язання (Case C-26/91 “Jakob Handte & Co. GmbH v. Traitements Mécanochimiques des Surfaces SA (TMCS)”** [13] (справа C-26/91 «Якоб Хандте проти Акціонерного товариства «Механіко-хімічна обробка поверхні» (TMCS)»). У цій справі робиться посилання на попередню постанову Французького касаційного суду. Дається тлумачення ст. 5 (1) Брюссельської конвенції. Субпокупцем товару пред'явлений позов щодо встановлення відповідальності виробника. Отже, згідно з даною справою, ст. 5 (1) Брюссельської конвенції слід розуміти як таку, що означає, що вона не застосовується до дій між торговим посередником товарів та виробником, який не є продавцем, щодо дефектів у цих товарах або їхньої непридатності за їхнім прямим призначенням. Суть справи полягає в тому, що французька компанія Traitements Mécano-Chimiques des Surfaces (TMCS) придбала у швейцарської компанії дві машини. У ці машини був включений компонент (система всмоктування / відсмоктування), який був виготовлений німецькою фірмою Jakob Handte & Co., але проданий і встановлений її французькою філією Handte France. Згодом покупець порушив у Франції судовий розгляд стосовно трьох компаній, вимагаючи компенсації за шкоду, завдану у зв'язку з тим, що виготовлене і продане обладнання не відповідало правилам гігієни і безпеки на робочому місці і не відповідало своєму призначенню. Суди нижчої інстанції визнали юрисдикцію згідно зі ст. 5 (1) Брюссельської конвенції. Німецька компанія зауважила, що ст. 5 (1) не може бути застосована в разі наявності ланцюжка контрактів, подала апеляцію з юридичних мотивів. Касаційний суд Франції передав питання до Суду ЄС для винесення попередньої постанови про тлумачення цього положення.

Суд ЄС уважає, що фраза «питання, пов'язані з договором» у ст. 5 (1) Брюссельської конвенції від 27 вересня 1968 р. про юрисдикцію і приведення у виконання судових рішень у цивільних та комерційних справах повинна тлумачитися незалежно. Її не варто розуміти як таку, що охоплює ситуацію, у якій немає жодних зобов'язань, добровільно взятих на себе однією стороною стосовно іншої. Посилення правового захисту осіб, створених у Співтоваристві, що є однією із цілей Конвенції, також вимагає, щоби юрисдикційні норми, які суперечать загальному принципу, викладеному у ст. 2 Конвенції, тлумачилися таким чином, щоби зазвичай добре інформований відповідач міг обґрунтовано передбачити, у яких судах, крім тих, де він має свій доміциль (постійне місце проживання), йому може бути пред'явлений позов. Крім того, особливо

там, де існує ланцюжок міжнародних договорів, договірні зобов'язання сторін можуть варіюватися від договору до договору, тому договірні права, які торговий посередник може забезпечити щодо свого безпосереднього продавця, не обов'язково будуть такими ж, як ті, які виробник прийме у своїх відносинах із першим покупцем. Однак застосування особливої юрисдикційної норми, установленної ст. 5 (1), до позову, пред'явленого торговому посереднику товарів, проти виробника несумісне із принципом правової визначеності. Звідси випливає, що ст. 5 (1) треба розуміти як таку, що не застосовується до позову між торговим посередником товарів і виробником, який не є продавцем, щодо дефектів у цих товарах або їхньої непридатності за їхнім прямим призначенням.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Основним уніфікованим актом ЄС у сфері позадоговірних зобов'язань є Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського парламенту та Ради «Щодо права, яке підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань» (Регламент Рим II). У Регламенті Рим II вжито поняття «позадоговірні зобов'язання» як загальна концепція зобов'язань, які не мають договірного характеру; отже, він не визначає це поняття, а раше посилається на «делікт / правопорушення, несправедливе збагачення, *negotiorum gestio* або *culpa in contrahendo*». Суд ЄС, є своєю чергу, також дав свої визначення «позадоговірних зобов'язань»: позитивне і негативне. Зокрема, негативне визначення позадоговірних зобов'язань, згідно з висновком Суду ЄС, охоплює всі (цивільні та комерційні) зобов'язання, що не охоплюються поняттям «договірні зобов'язання». Позитивне визначення позадоговірних зобов'язань, відповідно до інтерпретації Суду ЄС, означає, що фразу «делікт або квазіделікт» слід розуміти як таку, що охоплює ситуацію, у якій немає жодних зобов'язань, добровільно взятих на себе однією стороною стосовно іншої.

Список використаних джерел:

1. Комарова Т. Юрисдикція Суду Європейського Союзу : монографія. Харків : Право, 2010. 360 с.
2. Регламент (ЄС) № 864/2007 Європейського парламенту і Ради від 11 липня 2007 р. про право, підлягає застосуванню до позадоговірних зобов'язань (Рим II). ОJ 2007 L 199/40. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/en/ALL/?uri=CELEX%3A32007R0864> (дата звернення: 30.01.2020).
3. Регламент (ЄС) № 593/2008 Європейського парламенту і Ради від 17 червня 2008 року про право, підлягає застосуванню до договірних зобов'язань (Рим I). ОJ L 177, 4.7.2008. Р. 6–16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32008R0593> (дата звернення: 01.02.2020).
4. Регламент № 44/2001 Ради ЄС про юрисдикцію, визнання і виконання судових рішень по цивільним і комерційним справам від 22 грудня 2000 р. (Регламент Брюссель I). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a84 (дата звернення: 01.02.2020).
5. Регламент (ЄС) № 1215/2012 Європейського парламенту і Ради від 12 грудня 2012 р. про юрисдикцію, визнання і виконання судових рішень по цивільним і комерційним справам (Регламент Брюссель I bis). ОJEU 2012, L 351/1. URL: <http://base.garant.ru/70475048/> (дата звернення: 01.02.2020).
6. Brussels Convention 1968 on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters. Consolidated version CF 498Y0126(01). ОJ L 299. 31.12.1972. 3. 32–42. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:41968A0927(01)) (дата звернення: 01.02.2020).
7. Case 189/87 Athanasios Kalfelis v. Bankhaus Schröder, Münchmeyer, Hengst and Co. and Others. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61987CJ0189_SUM&from=GA (дата звернення: 02.02.2020).
8. Case C-261/90 Mario Reichert, Hans-Heinz Reichert and Ingeborg Kockler v. Dresdner Bank AG. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61990CJ0261_SUM&from=FR (дата звернення: 02.02.2020).
9. Case C-29/76 LTU Lufttransport unternehmen GmbH & Co. KG v. Eurocontrol. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61976CJ0029:EN:PDF> (дата звернення: 02.02.2020).
10. Case C-51/97 Réunion européenne SA and Others v Spliethoff's evrachtingskantoor BV and the Master of the vessel Alblasgracht V002. URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61997CJ0051:EN:HTML> (дата звернення: 02.02.2020).
11. Case C-334/00 Fonderie Officine Meccaniche Tacconi SpA v. Heinrich Wagner Sinto Maschinenfabrik GmbH (HWS). URL: https://eur-lex.europa.eu/search.html?DN=62000C?0334&qid=1579779829851&DTS_DOM=ALL&type=advanced&lang=en&SUBDOM_INIT=ALL_ALL&DTS_SUBDOM=ALL_ALL (дата звернення: 02.02.2020).
12. Case C-167/00 Verein für Konsumenteninformation v. Karl Heinz Henkel. URL: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-167/00> (дата звернення: 02.02.2020).
13. Case C-26/91 Jakob Handte & Co. GmbH v Traitements Mécano-chimiques des Surfaces SA (TMCS). URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:61991CJ0026_SUM&from=EN (дата звернення: 02.02.2020).